

นโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

THE SOLID WASTE MANAGEMENT POLICY OF THE PHANG KHON SUBDISTRICT MUNICIPALITY, PHANG KHON DISTRICT, SAKON NAKHON PROVINCE

วรมเมธ ยอดบุญ^{1*} ชลีนญา สุขกุล² และ จารูวรรณ อุระแสง³

Worameta Yodboon^{1*} Chalinya sukul² and Jaruwat Urasang³

(Received: September 5, 2024; Revised: December 5, 2024; Accepted: December 25, 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน และ 3) เสนอแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง และกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 21 คน ประกอบด้วย บุคลากรของเทศบาลตำบลพังโคน จำนวน 5 คน และประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลพังโคน จำนวน 16 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) เทศบาลมีการบริหารจัดการขยะมูลฝอย คือ มีการนำนโยบายการจัดการขยะมาใช้บริหารจัดการ โดยมีการแปลงนโยบายออกมาในรูปแบบของโครงการและกิจกรรมในการขับเคลื่อน 2) ด้านปัญหาและอุปสรรคการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ คน เงิน อุปกรณ์ และการจัดการ 3) แนวทางในการบริหารจัดการเทศบาลควรมีการสร้างความรู้ความตระหนักรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะให้กับประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยการนำเทศบัญญัติ มาเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันระหว่างเทศบาล และประชาชนเพื่อเป็นการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น

คำสำคัญ: นโยบายการบริหารจัดการ การจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลตำบล

¹ อาจารย์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University

² นิสิตปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Undergraduate student, Faculty of Liberal Arts and Management Science, Kasetsart University

³ เจ้าพนักงานธุรการชำนาญงาน สำนักงานเทศบาลตำบลพังโคน จังหวัดสกลนคร

General Service Officer, Experienced Level, Phang Khon Subdistrict Municipality, Sakon Nakhon Province

* Corresponding author e-mail: warameta.y@ku.th

Abstract

The research objectives were: 1) to study the community solid waste management of Phang Khon Subdistrict Municipality, 2) to investigate the problems and obstacles in the community solid waste management of Phang Khon Subdistrict Municipality, and 3) to propose guidelines for improving solid waste management in Phang Khon Subdistrict Municipality. Data were collected using qualitative instruments, including semi-structured interviews and unstructured observations. Twenty-one key informants were selected purposively, including five personnel from Phang Khon Subdistrict Municipality and sixteen residents of Phang Khon Subdistrict Municipality. The study found that: 1) the municipality manages solid waste by implementing waste management policies through various projects and activities. 2) The primary problems and obstacles in solid waste management include issues related to personnel, funding, equipment, and overall management. 3) to enhance solid waste management, the municipality should increase public awareness about waste management. This can be achieved by incorporating municipal regulations as a shared practice between the municipality and the residents, leading to more efficient waste management and better goal attainment.

Keywords: Management Policy, Solid Waste Management, Subdistrict Municipality

1. บทนำ

ประเทศไทยมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2564 มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นถึงประมาณ 24.98 ล้านตัน และเมื่อเปรียบเทียบกับในปี พ.ศ. 2565 ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น 25.70 ล้านตันเพียง 1 ปี ทำให้ขยะมูลฝอยมีอัตราเพิ่มขึ้น และอาจจะเพิ่มมากขึ้นในทุก ๆ ปี ตามจำนวนของประชากรมีอัตราที่เพิ่มมากขึ้น (ระบบสารสนเทศด้านการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน กรมควบคุมมลพิษ, 2565) แต่ในขณะเดียวกันการจัดการขยะมูลฝอย รวมทั้งด้านการรวบรวมและเก็บขนยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้เกิดขยะมูลฝอยตกค้างในชุมชน เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาด้านสาธารณสุขตามมา อาทิ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงและพาหะโรคที่เป็นบ่อเกิดของโรค ก่อให้เกิดความรำคาญ ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และทำให้เกิดการเสี่ยงต่อสุขภาพ ประเทศไทยให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการมูลฝอยเป็นอย่างยิ่ง จึงได้กำหนดให้การจัดการขยะเป็นวาระแห่งชาติ ภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับกระทรวงมหาดไทย ได้ขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนจังหวัดสะอาด โดยความร่วมมือตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้าน และชุมชนในปี 2565 โดยเพิ่มค่าเป้าหมายให้สูงขึ้น เพื่อขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนจังหวัดสะอาด และเร่งรัดให้เกิดการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพโดยได้สั่งการไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการให้ครอบคลุมการจัดการขยะครบวงจร ตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง (กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559)

เทศบาลตำบลพังโคนเป็นชุมชนเมืองที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการคมนาคม ที่เชื่อมต่อไปยังจังหวัดอุดรธานี บึงกาฬ ขอนแก่น มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่หลายแห่งเป็นแหล่งดึงดูดผู้คนจากหลากหลายอำเภอเข้ามาใช้บริการ ประกอบกับมีสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในพื้นที่คือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสกลนคร และวิทยาลัยพังโคนพาณิชยการ ที่มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาศึกษาในทุก ๆ ปี ทำให้มีจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้เทศบาลตำบลพังโคน มีขยะมูลฝอยปริมาณที่เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อป้องกันและรองรับปัญหาดังกล่าว เทศบาลตำบลพังโคนได้มีการก่อสร้างศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมที่บริเวณบ้านฝั่งแดง ตำบลไฮหย่อง ซึ่งเป็นพื้นที่ติดกับชุมชนในเขตพื้นที่ของเทศบาล เพื่อรองรับขยะมูลฝอยจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 12 แห่ง ที่มีการนำขยะมากำจัดที่ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมของเทศบาลตำบลพังโคน ซึ่งในการกำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน มีบ่อที่ใช้ฝังกลบขยะมูลฝอยทั้งหมด จำนวน 2 บ่อ ความลึกประมาณ 2.5 เมตร ปัจจุบันในการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน มีการใช้งานเต็มประสิทธิภาพแล้วแต่ปริมาณขยะมูลฝอยยังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุก ๆ ปี ทางเทศบาลตำบลพังโคนจึงได้ดำเนินการสัมภาษณ์และจัดประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินโครงการก่อสร้างเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย และหาทางแก้ไขแก่ประชาชน (สำนักงานเทศบาลตำบลพังโคน, 2565)

คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษานโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร เนื่องจากมีศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยหนึ่งในสามแห่งของจังหวัดสกลนคร ตั้งอยู่ในเขตรับผิดชอบของเทศบาลตำบลพังโคน ซึ่งเป็นต้นแบบในเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยที่มีการกำจัดขยะครบวงจร เพื่อเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการบริหาร ตลอดจนเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร
3. เพื่อให้แนวทางและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

3. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ (2552) ให้คำจำกัดความขยะมูลฝอย หมายถึง เศษของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและการใช้สอยของมนุษย์ ขยะมูลฝอยอาจมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามแหล่งที่ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยนั้น ๆ เช่น ขยะมูลฝอยจากบ้านเรือน พื้นที่พักอาศัย มีลักษณะเป็นเศษอาหารที่เหลือจากการหุงต้ม เศษผ้าและเศษของที่ไม่ใช้แล้วต่าง ๆ เป็นต้น และขยะมูลฝอยจากอุตสาหกรรมมีลักษณะขึ้นอยู่กับประเภทของอุตสาหกรรม นอกจากนี้มีขยะมูลฝอยอีกประเภทหนึ่งเป็นขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งไว้ตามถนนหนทางแม่น้ำลำคลอง และตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ใบไม้ เศษกระดาษ กุ้งพลาสติก ดิน หิน กรวด ทราาย เป็นต้น ขยะมูลฝอยประเภทนี้แม้จะมีส่วนก่อเหตุรำคาญน้อยกว่าขยะมูลฝอยประเภทอื่น แต่ก็เป็นภาระแก่ผู้เก็บกวาด ทั้งนี้เพราะกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณกว้าง ทำให้เก็บทำลายยาก และไม่ทั่วถึง ดังนั้น จึงเกิดแนวคิดให้รัฐมีหน้าที่ต้องจัดการขยะมูลฝอยซึ่งถือเป็นการให้บริการ สาธารณูปโภคพื้นฐาน รัฐจึงต้องกำหนดแนวทางการบริหารจัดการขยะอันถือเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อมของเมืองที่ยั่งยืน

ในปี พ.ศ. 2547 ประเทศในกลุ่มอาเซียนได้จัดตั้งคณะทำงานของภูมิภาคเอเซียเพื่อทำงานเกี่ยวกับเมืองที่มีสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (ASEAN Working Group on Environmentally Sustainable Cities: AWGESC) โดยมีประเทศสิงคโปร์เป็นประธานกลุ่มในการขับเคลื่อนการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและธรรมาภิบาลของเมืองแถบอาเซียน โดยจัดลำดับความสำคัญจากเรื่องเกี่ยวกับน้ำเสียและขยะ (Brown issues) จากนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ (Green issues) และเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ทะเลและระบบนิเวศน์ชายฝั่ง (Blue issues) โดยกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะตามโครงการ Clean Land โดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีการจัดการขยะที่ดีตั้งแต่การเก็บรวบรวมกำจัดขยะทั่วไปและขยะอันตรายมีการลดปริมาณขยะและการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองโดยนำหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle: PPP) มาใช้อย่างเหมาะสม ยุทธศาสตร์การจัดการขยะมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินการ 6 ประการคือ (1) มีการจัดการขยะอย่างถูกสุขลักษณะ (2) มีการจัดการขยะอันตรายอย่างถูกสุขลักษณะ (3) ลดการผลิตขยะและการกำจัดขยะ (4) เพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมือง (5) สร้างความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของต่อสิ่งแวดล้อมให้กับประชาชน (6) มีการพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

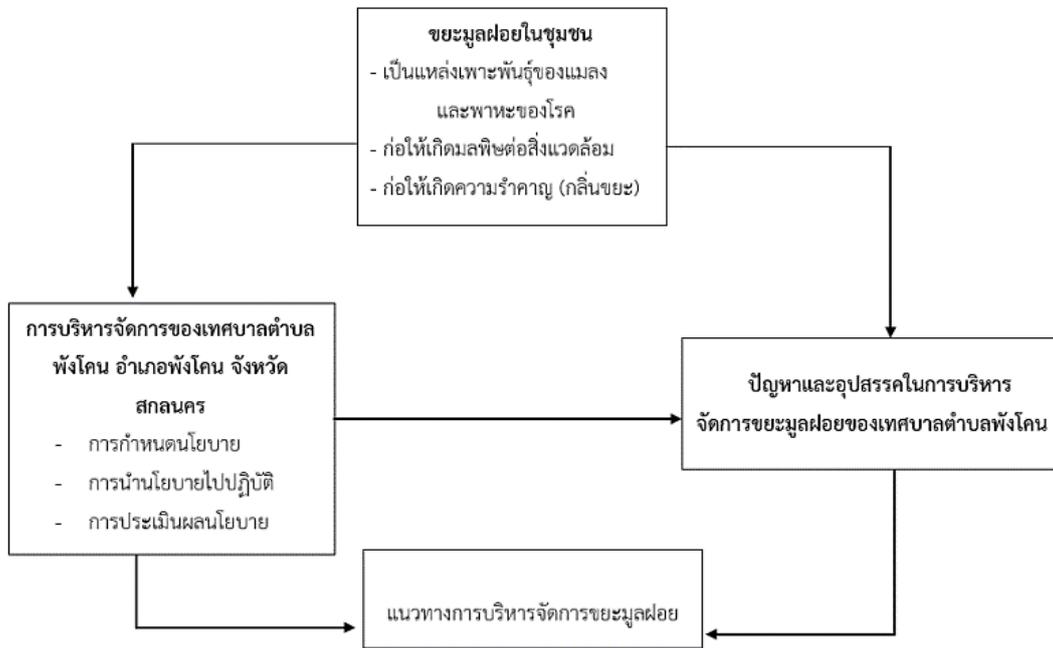
แนวคิดรูปแบบการจัดการขยะ โดยนั้นทวุฒิ จำปางาม และ พรทิพย์ พุทธิโส (2564) แบ่งการจัดการขยะออกเป็น 3 ลักษณะคือ (1) การจัดการขยะที่ต้นทาง สามารถทำได้โดยการส่งเสริมการลดและแยกขยะที่แหล่งกำเนิด รวมถึงการนำไปใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด เช่น การแยกขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ออกจากขยะประเภทเศษไม้ ใบไม้ เศษอาหาร และขยะอันตราย ซึ่งบางประเภทสามารถนำไปขายได้ หรือบางอย่างสามารถทำปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในการเกษตรได้ การดำเนินการเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม (2) การจัดการขยะที่กลางทาง ขยะทั่วไปที่ประชาชนไม่ใช้ประโยชน์และทิ้งลงถังขยะ หน่วยงานรัฐต้องจัดให้มีรถเก็บเป็นประจำ ไม่ให้มีขยะตกค้าง โดยกำหนดจุดทิ้งขยะ กำหนดวันเวลาทิ้ง วันเวลาเก็บให้ชัดเจน ส่วนขยะอันตราย จัดเก็บตามที่หน่วยงานรัฐกำหนดในจุดใหญ่ ๆ เช่น เศษผักผลไม้จากตลาด ร้านค้าผลไม้ริมถนนสายหลักและถนนสายรอง และจัดเก็บกิ่งไม้ ใบไม้ จากบริการรถตัดแต่งต้นไม้ในบ้านเรือนประชาชน และการตัดแต่งต้นไม้ในสาธารณะจากการปฏิบัติหน้าที่ประจำ แล้วนำไปบดย่อยทำปุ๋ยหมักทางด้านขยะอันตรายและขยะติดเชื้อ จะจัดเก็บตามที่หน่วยงานรัฐกำหนด เช่น ทุกวันอาทิตย์ ทุก 15 วัน เป็นต้น โดยใช้รถที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อป้องกันการนำไปกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ (3) การจัดการขยะที่ปลายทาง ขยะที่จัดเก็บได้จากบ้านเรือนประชาชนจะถูกขนส่งไปยังศูนย์กำจัดมูลฝอยของหน่วยงานรัฐ โดยนำไปกำจัดด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งขยะทั่วไปจะกำจัดด้วย 4 ระบบ คือ (1) ระบบการหมักทำวัสดุปรับปรุงดิน (2) ระบบเทคโนโลยีเตาเผาขยะผลิตไฟฟ้า (3) ระบบเทคโนโลยีเชิงกลชีวภาพ MBT--Mechanical-Biological Treatment (4) ระบบการฝังกลบ ส่วนขยะติดเชื้อ กำจัดโดยการเผาที่ศูนย์กำจัดมูลฝอยที่กำหนด และขยะอันตรายจะรวบรวมไว้ที่อาคารเก็บกักมูลฝอยอันตรายที่กำหนดไว้ และจ้างเอกชนนำไปกำจัดด้วยวิธีที่ถูกหลักวิชาการ

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดกระบวนการนโยบายสาธารณะของ Lindblom and Edward (1993) โดยแบ่งกระบวนการนโยบายสาธารณะออกเป็น 3 ขั้นตอนได้แก่ (1) การกำหนดนโยบาย (policy formulation) โดยนักการเมืองหรือรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบาย (2) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (policy implementation) เป็นหน้าที่ของฝ่ายข้าราชการประจำที่จะต้องนำไปปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย ซึ่งการนำนโยบายไปปฏิบัติเกี่ยวข้องกับการบริหารนโยบาย การพัฒนาแผนงาน การออกคำสั่ง การกำหนดกิจกรรมที่ครอบคลุมระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ทั้งที่อยู่ในระบบราชการ และเอกชน และ (3) การประเมินผลนโยบาย (policy evaluation) เป็นการตรวจสอบการนำนโยบายไปปฏิบัติว่าได้ผลเป็นอย่างไร ทั้งผลในเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งนี้เพื่อนำผลการประเมินที่ได้ไปสู่การกำหนดนโยบายในครั้งถัดไป

งานวิจัยในอดีตยังชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จในการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย (1) ผู้บริหารสูงสุดขององค์กรต้องมีความชัดเจน มีการประสานงาน ดำเนินงาน ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม (2) ภาครัฐต้องมีแผนงานและงบประมาณในการจัดกิจกรรมลดปริมาณขยะ มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการคัดเลือกพื้นที่ต้นแบบ ในการดำเนินงานและสนับสนุนการเรียนรู้จากพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จ (3) ภาคประชาสังคมต้องมีการสร้างกฎระเบียบขึ้นใช้ในพื้นที่ เพื่อสร้างความสามัคคี ความมีวินัย และปลูกจิตสำนึกสาธารณะรวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมลดปริมาณขยะ และกิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการคัดแยกขยะตามหลัก “บวร” เช่น กิจกรรมผ้าป่าขยะ ตะแกรงบุญ ถุงพลาสติกแลกไข่ ขยะพิษแลกแต้ม ประกวาดหน้า บ้านน่ามอง กิจกรรมกองทุนประกันชีวิต ฅาปนกิจจากขยะ กองทุนถุงพลาสติก กองทุนออม และธนาคารขยะ (มาลัย เอี่ยมจำเริญ, 2557; สันชัย พรหมสิทธิ์, 2562) นอกจากนี้ Glawe, Visvanathan, and Alamgir (2005) พบว่าการจัดการขยะมูลฝอยในเขตเมืองในประเทศเอเชียที่มีการพัฒนาน้อยยังคงมีปัญหามากมาย เช่น ระบบกฎหมายและระเบียบข้อบังคับในปัจจุบันยังไม่สมบูรณ์ รวมถึงระบบการจัดการที่มีอยู่และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บขยะก็ไม่ตรงตามความต้องการในปัจจุบัน ขยะมูลฝอยในเขตเมืองยังคงถูกรวบรวมโดยไม่มีแยกประเภทขยะที่ต้นทาง สิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ในการบำบัดขยะมีอยู่อย่างจำกัด และส่วนใหญ่ขยะที่รวบรวมได้ก็ถูกทิ้งอย่างไม่มีการเรียงในพื้นโล่ง รัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) องค์กรชุมชน (CBOs) และภาคเอกชนกำลังทำงานอย่างหนักในด้านนี้ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ กลยุทธ์หลักในการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาควรรวมถึงการแก้ไขกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่มีอยู่ ดังนั้น การพัฒนาระบบการจัดการขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนจึงเป็นสิ่งจำเป็น เช่น ระบบกฎหมายและระเบียบข้อบังคับที่ไม่สมบูรณ์ การจัดการและสิ่งอำนวยความสะดวกในการเก็บขยะที่ไม่ตรงกับความต้องการ และการรวบรวมขยะโดยไม่มีแยกประเภทที่ต้นทาง การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ควรรวมถึงการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ การพัฒนาระบบการจัดการ และการแนะนำการเก็บขยะแยกประเภท ซึ่งจะช่วยลดมลพิษทางสิ่งแวดล้อมจากขยะมูลฝอยในเขตเมืองของประเทศที่พัฒนาน้อยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดการวิจัย

การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสุขภาพอนามัยของประชาชน ในกรณีของเทศบาลตำบลพังโคน จังหวัดสกลนคร พบว่าเทศบาลตำบลพังโคนจึงได้มีบทบาทหน้าที่ในการเข้ามาบริหารจัดการขยะมูลฝอย และดำเนินการในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกับทางชุมชนในเขตพื้นที่ ซึ่งในการบริหารจัดการของเทศบาลมีการนำนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยมาแปลงเป็นโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านนโยบาย การนำไปปฏิบัติ และการประเมินผล ซึ่งนำไปสู่แก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน การวิจัยนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม โดยการวิเคราะห์ปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารจัดการในพื้นที่ดังกล่าว โดยมีกรอบแนวคิดงานวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนโยบายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร เป็นการศึกษาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีแบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตเป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ได้แก่ บุคลากรของเทศบาลตำบลพังโคน พนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ และประชาชนในพื้นที่เทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนครจำนวน ดังนี้

1. กลุ่มบุคลากรเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร จำนวน 5 คน ได้แก่ (1) นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลพังโคน 1 คน (2) ปลัดเทศบาลตำบลพังโคน 1 คน (3) ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม 1 คน และ (4) พนักงานเก็บขยะ 2 คน
2. ประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชน 1 คน และประชาชนในพื้นที่ จำนวน 15 คน โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้ (1) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลพังโคน (2) ประชาชนผู้มีอายุตั้งแต่ 18 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยเครื่องมือวิจัยเชิงคุณภาพคือแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกต ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นแบบสัมภาษณ์ในลักษณะที่นักวิจัยมีแนวคำถาม โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษาไว้อย่างหลวม ๆ เพื่อความสะดวกในการรวบรวมข้อมูล เมื่อได้คำตอบตามประเด็นที่ได้เตรียมมาแล้ว ผู้สัมภาษณ์จะทำการ

ชักใช้ไล่เสียงเพิ่มเติมเพื่อหาข้อมูลในเรื่องนั้นให้ได้มากที่สุด ซึ่งคำถามที่ได้นั้น ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนอาจจะได้คำถามไม่เหมือนกัน ทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกซึ่งและครอบคลุมเพียงพอถึงความหมายและความรู้สึกนึกคิดมากกว่าการใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างนี้สามารถใช้ได้กับบุคคลหลายประเภท โดยเฉพาะผู้ที่อ่านออกและเขียนไม่ได้ นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือที่ใช้ประกอบในการสัมภาษณ์เป็นสื่อประเภทเครื่องบันทึกเสียง ซึ่งใช้อำนวยความสะดวกในการบันทึกรายละเอียดของข้อมูล ช่วยให้ผู้สัมภาษณ์พิจารณาย้อนทวนข้อมูลได้ และสามารถสรุปข้อมูลได้อย่างถูกต้องชัดเจน โดยคณะผู้วิจัยได้สร้างชุดคำถามแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 2 ชุดคำถาม เพื่อตอบวัตถุประสงค์งานวิจัย ดังนี้ (1) ชุดคำถามสำหรับบุคลากรเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร (2) ชุดคำถามสำหรับประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

2. แบบสังเกต (observation form) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเอาใจใส่ เป็นวิธีการซึ่งใช้ประสาทสัมผัสของผู้สังเกตโดยเฉพาะตาและหู เพื่อติดตามศึกษาพฤติกรรมที่บุคคลที่แสดงออกได้ทุกด้าน และแบบสังเกตเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่ผู้วิจัยสามารถใช้ได้ตลอดเวลา และกำหนดไว้อย่างมีระเบียบวิธีเพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นกับสิ่งอื่น ๆ ซึ่งแบบสังเกตมี 2 ประเภท คือ การสังเกตแบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง โดยการสังเกตแบบมีโครงสร้างจะเป็นแบบสังเกตที่มีการกำหนดสิ่งที่จะทำการสังเกตไว้ล่วงหน้าว่าจะสังเกตพฤติกรรม หรือปรากฏการณ์อะไรบ้าง ก็จะแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่ แบบสำรวจรายการ แบบมาตราส่วนการประมาณค่า และแบบเขียนบรรยาย ส่วนการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้าง เป็นแบบสังเกตที่ไม่มีการกำหนดสิ่งที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้า นักวิจัยจะสังเกตพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยอิสระ อาจมีเพียงหัวข้อในการสังเกตแต่ไม่มีรายละเอียด ต้องอาศัยผู้สังเกตหรือผู้วิจัยในการกำหนดรายละเอียด ส่วนใหญ่มักใช้วิจัยแบบภาคสนามเป็นการสังเกตสถานการณ์ที่ทันเหตุการณ์ หรือได้พฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติและจะมีการจดบันทึกภาคสนามเพื่อป้องกันการหลงลืม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ ทั้ง 2 กลุ่ม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษาไว้อย่างหลวม ๆ เพื่อความสะดวกในการรวบรวมข้อมูล เมื่อได้คำตอบตามประเด็นที่ได้เตรียมมาแล้ว ผู้สัมภาษณ์จะทำการชักใช้ไล่เสียงเพิ่มเติมเพื่อหาข้อมูลในเรื่องนั้นให้ได้มากที่สุด รวมทั้งได้สัมภาษณ์ในเรื่องของความคิดเห็นในข้อเสนอแนะจากทั้ง 2 กลุ่มที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งทางคณะผู้วิจัยยังได้ทำการสังเกตจากพฤติกรรมการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล และในด้านของสิ่งแวดล้อมจากการลงพื้นที่ในเขตของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

2) ข้อมูลทุติยภูมิ คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยรวบรวมแนวคิดจากทฤษฎี หนังสือ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้กำหนดในการศึกษา วิเคราะห์ผล และอภิปรายผลการศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับขยะมูลฝอย แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทอำนาจหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอย แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะ กฎหมายและนโยบายการจัดการขยะมูลฝอย การนำนโยบายไปปฏิบัติ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลที่ศึกษามาใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดและเครื่องมือในการวิจัยต่อไปได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อสะดวกในการวิเคราะห์และเขียนรายงานข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สร้างข้อสรุปอุปนัย อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพสถานการณ์หรือประเด็นสำคัญ

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (สุภางค์ จันทวานิช, 2552) โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต มาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลที่ได้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย 3) การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี และ 4) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงลักษณะที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันของข้อมูล และสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความสำคัญของข้อมูลให้เกิดความชัดเจนและถูกต้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 4 ขั้นตอน ตามแนวทางของ เบญจจา ยอดคำเนิน-แอ็ดติงก์ และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์ (2552) ได้แก่ (1) ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดการข้อมูล (preconstruction) ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต (2) ขั้นตอนการประกอบเรื่อง (construction) เป็นการนำข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคนมาประมวลเข้าด้วยกันให้เป็นเรื่องราวจากคนที่หนึ่ง ถึงคนที่สิบหก (3) ขั้นตอนการถอดหรือแยกย่อยข้อมูล (deconstruction) เป็นการอ่านและจับประเด็น ตลอดจนสรุปสาระสำคัญของผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน แล้วทำการจัดกลุ่มสาระสำคัญให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อนำไปเปรียบเทียบและตีความ และ (4) ขั้นตอนการประกอบภาพรวม (reconstruction) เป็นขั้นตอนการเชื่อมโยงข้อค้นพบแต่ละหมวดหมู่เข้าด้วยกันเพื่อให้เห็นภาพรวมของการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะต่าง ๆ

5. ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร พบว่า เทศบาลตำบลพังโคนแบ่งการบริหารจัดการขยะมูลฝอยเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง: การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการของผู้บริหารองค์กร ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนในด้านการประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยได้อย่างเป็นระบบ ลดปัญหาขยะตกค้าง โดยนำนโยบายของรัฐบาลคือ Zero waste⁴ และ Road map⁵ นำมาเป็นตัวแบบในการกำหนดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบูรณาการด้านสิ่งแวดล้อมอย่างครบวงจรและยั่งยืน เน้นจัดการขยะที่ต้นทาง คัดแยกขยะในครัวเรือน ลดภาระให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ขั้นตอนที่สอง: การนำนโยบายไปปฏิบัติด้วยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน เทศบาลตำบลพังโคน แปรนโยบาย Zero waste และ Road map ออกมาเป็นโครงการและกิจกรรมการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน การสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะและลดปริมาณขยะจะช่วยให้การจัดการขยะมูลฝอย เช่น โครงการเก็บขยะสะสมเงินทองคุ้มครองอนาคต โครงการถนนปลอดถังขยะ และโครงการขยะอินทรีย์ โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับทุกโครงการ การบริหารจัดการของเทศบาลตำบลพังโคนมีการบริหารจัดการอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นทาง คือ การคัดแยกขยะประเภทต่าง ๆ เช่น ขยะอินทรีย์ไปทำเป็นปุ๋ย ขยะพลาสติกนำไปอัดก้อน สะดวกต่อการขนย้าย

⁴ Zero waste คือ แนวทางการลดขยะให้เหลือศูนย์ หรือลดจำนวนขยะต่อคนให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการหยุดปัญหาตั้งแต่ต้นทาง แทนที่จะกำจัดปัญหาขยะที่ปลายทาง

⁵ Road map คือ การจัดการขยะพลาสติก โดยลดและเลิกใช้พลาสติก 4 ชนิด ได้แก่ ถุงพลาสติก กล่องโฟม แก้วพลาสติก หลอดพลาสติก เพื่อลดปริมาณขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง และเป็นการนำกลับมารีไซเคิลใหม่ เพื่อแก้ไขวิกฤติขยะพลาสติกอย่างยั่งยืน

หรือระยะกลางทางอย่างการอัดก้อนขยะพลาสติกจนถึงปลายทาง มีการจัดการให้ขยะจากขั้นตอนต่าง ๆ อย่างขยะพลาสติกก็จะนำไปทำ RDF⁶ เพื่อนำไปเป็นขยะเชื้อเพลิงผลิตไฟฟ้าและโครงสร้างนี้ยังช่วยสร้างจิตสำนึกความตระหนักถึงการเก็บขยะหรือคัดแยกขยะแล้วนำขยะบางประเภทไปขายเพื่อหารายได้เสริมเล็ก ๆ น้อย ๆ เพิ่มรายได้ให้ประชาชน ปริมาณขยะลดลงจนปลอดขยะตามนโยบายขยะเหลือศูนย์ จากข้อมูลการสัมภาษณ์ดังนี้

“โครงการเก็บขยะสะสมเงินทองคุ้มครองอนาคต เป็นโครงการที่มันสอดคล้องกับการลดขยะของชุมชนเรา แล้วส่วนใหญ่พวกป้าก็ค้าขายคือมันจะมีขยะอยู่แล้วเมื่อก่อนก็จะทิ้งไปเลย ไม่ได้มีการคัดแยกอะไรมากแต่พอมีโครงการนี้ขึ้นมาทำให้ป้าแยกขยะละเอาไปขายเป็นเงินออมกับเทศบาลได้” สมใจ ใจเย็น (26 ตุลาคม 2566)

“โดยมีการดำเนินงานบริหารกรอบการดำเนินงาน แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะต้นทาง คือ การลดปริมาณขยะมูลฝอยและมีการคัดแยกขยะมูลฝอย ที่ครัวเรือน สถานที่ราชการ สถานที่สาธารณะ และสถานประกอบการ ระยะกลางทาง คือ การเก็บและขนที่มีประสิทธิภาพ และระยะปลายทาง คือการจัดการ ขยะมูลฝอยที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ และประสิทธิภาพ” มานิต หงส์ทอง (25 ตุลาคม 2566)

ภาพที่ 2 กิจกรรมรับซื้อขยะของเทศบาลตำบลพังโคน

ขั้นตอนที่สาม: การประเมินผลนโยบาย เทศบาลตำบลพังโคน มีการประเมินจากปริมาณขยะในชุมชน ซึ่งมีปริมาณลดลงจากเดิมเนื่องจากมีขั้นตอนที่ครบวงจรตั้งแต่ต้นทาง กลางทางและปลายทางซึ่งโครงการเหล่านี้ยังช่วยให้ตระหนักถึงการคัดแยกขยะ อีกทั้งยังมีการประเมินจากประชาชนและคณะกรรมการประจำปี ปีละ 1 ครั้ง เพื่อปรับปรุงระบบการจัดการขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ

1) ประชาชนขาดความรู้ในด้านการจัดการขยะหรือการคัดแยกขยะ การนำนโยบายไปปฏิบัติ แม้ว่าเทศบาลได้มีณรงค์เกี่ยวกับการจัดการขยะ และได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม แต่เนื่องจากประชาชน

⁶ RDF หรือ (Refuse Derived Fuel: RDF) เชื้อเพลิงขยะ หมายถึง ขยะที่เผาไหม้ได้ โดยการนำขยะมูลฝอยชุมชน มาผ่านกระบวนการบำบัดทางกายภาพ

ส่วนมากเป็นผู้สูงอายุที่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับขยะ และการจัดการขยะแต่รู้แค่เพียงเบื้องต้น เช่น ขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะอันตราย แต่ไม่ได้รู้ถึงชนิดของขยะ ประชาชนยังมีความเข้าใจว่าไปไม่ให้นำไปเผาเพื่อกำจัด แต่ถ้าหากเข้าใจอย่างเชิงลึกจะรู้ว่าไปไม่สามารนำไปล้อนต้นไม้ทำเป็นปุ๋ยได้

“ป้ามองว่าประชาชนในพื้นที่บางส่วนยังขาดความรู้ และการไม่ตระหนักถึง คุณค่าของขยะ ป้าอยากให้เทศบาลมีการอบรมให้กับเด็ก ๆ หรือให้ครูที่โรงเรียน ช่วยสอนและให้ความรู้เพื่อที่จะปลูกฝังให้ตั้งแต่เด็ก” หวานกรอบ ชวนชม (31 ตุลาคม 2566)

2) ขาดความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเช่น ภาคเอกชน เพราะการจัดการขยะไม่สามารถหมดไปได้เพียงแค่การดำเนินการของภาครัฐ ต้องมีความร่วมมือกันกับภาคเอกชนด้วย เช่น ปัญหาในการทำกิจกรรมที่มีทรัพยากรจำกัด เจ้าหน้าที่มีอัตราจำนวนไม่เพียงพอ ทั้งงบประมาณการซ่อมบำรุงรักษาเครื่องจักรมีจำนวนจำกัด

“ขาดการประสานงาน และการประสานความคิดของหน่วยงานภายนอก ซึ่งผมเองก็ได้นำนโยบายจากทางรัฐบาลมาบริหาร ทั้งการกำหนด แผนงานเพื่อให้สอดคล้องกับการทำงานตามเนื้อหาของแต่ละส่วนงาน แต่ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติไม่มีประสิทธิภาพมากพอ” สุรพล สุขสัน (26 ตุลาคม 2566)

ภาพที่ 3 เครื่องคัดแยกขยะ

3) การประเมินผลนโยบายที่น้อยเกินไป คือปีละ 1 ครั้ง ซึ่งอาจไม่เพียงพอหรืออาจทำให้ข้อมูลที่ชาวบ้านต้องการสื่อสารถึงเทศบาลในเรื่องราวที่ต้องการให้ปรับปรุงนั้นอาจถูกลืม รวมถึงประชาชนบางส่วนอาจไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเวลาประชุมประจำปี ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องรูปแบบหรือช่องทางในการประเมินผลนโยบาย ตลอดจนผู้คนที่ไม่ได้ไปร่วมประชุมประจำปีอาจขาดโอกาสในการประเมินผล ทำให้การประเมินผลไม่ครอบคลุมกลุ่มคนทุกเพศทุกวัย

3. แนวทางและข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร

จากผลการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน และปัญหาและอุปสรรคที่พบในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของเทศบาลตำบลพังโคน อำเภอพังโคน จังหวัดสกลนคร สามารถพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน ดังนี้:

1) การเพิ่มความรู้และความตระหนักรู้ของประชาชนในด้านการจัดการขยะ

1.1 ออกแบบแผนการอบรมและส่งเสริมความรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น จัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการที่เหมาะสมกับประชาชนในทุกกลุ่มอายุ เช่น ผู้สูงอายุ เยาวชน และกลุ่มแม่บ้าน โดยมีหัวข้อที่เน้นการคัดแยกขยะ การนำขยะกลับมาใช้ใหม่ (reuse) และการจัดการขยะอันตราย ตลอดจนใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การแสดงละครชุมชน การใช้วีดิทัศน์ หรือการอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง

1.2 ปลุกฝังการเรียนรู้ตั้งแต่วัยเด็กผ่านโรงเรียน โดยบรรจุหลักสูตรการจัดการขยะในระบบการศึกษา โดยเน้นกิจกรรมที่เด็กสามารถเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ เช่น การแยกขยะในโรงเรียนหรือการทำปุ๋ยหมักจากใบไม้

1.3 ใช้ตัวอย่างพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ เช่น เชิญผู้เชี่ยวชาญหรือกลุ่มชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการขยะมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสร้างแรงบันดาลใจแก่ประชาชน

2) การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม

2.1 จัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือด้านการจัดการขยะ โดยเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างเทศบาล ภาคเอกชน และองค์กรชุมชน สนับสนุนการจัดตั้งกองทุนขยะชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 บูรณาการทรัพยากรและโครงการของทุกภาคส่วน จัดทำโครงการส่งเสริมการแยกขยะร่วมกับภาคเอกชน เช่น ธนาคารขยะ หรือการรีไซเคิลขยะอิเล็กทรอนิกส์ สนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการขยะ เช่น การจัดตั้งโรงงานแปรรูปขยะในพื้นที่

3) การพัฒนาระบบการประเมินผลนโยบายที่ครอบคลุมและต่อเนื่อง

3.1 เพิ่มความถี่และรูปแบบของการประเมินผลนโยบาย กำหนดให้มีการประเมินผลนโยบายอย่างน้อย 2-4 ครั้งต่อปี โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การสำรวจความคิดเห็นออนไลน์ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย

3.2 สร้างกลไกการประเมินผลที่มีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มประชากร ใช้เทคโนโลยีในการรวบรวมความคิดเห็น เช่น การใช้แบบสำรวจออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือ หรือการจัดตั้ง "ศูนย์รับฟังเสียงประชาชน"

3.3 สนับสนุนให้มีเวทีสาธารณะเพื่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จัดการประชุมชุมชนย่อยในแต่ละเขต เพื่อให้ประชาชนที่ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมใหญ่มีโอกาสเสนอความคิดเห็น

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้นำผลที่ได้มาสรุปและอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้:

1. การบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเทศบาลตำบลพังโคน การบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเทศบาลตำบลพังโคน มีความพยายามในการนำแนวคิดเชิงนโยบายของรัฐบาล เช่น นโยบาย Zero Waste และ Road Map มาเป็นกรอบแนวทางในการกำหนดนโยบายและดำเนินโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการเก็บขยะสะสมเงินทองคัมครองอนาคต โครงการถนนปลอดถังขยะ และโครงการขยะอินทรีย์ ซึ่งช่วยลดปริมาณขยะตกค้างในชุมชนได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยมีการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง การอัดขยะพลาสติกเพื่อสะดวกต่อการขนย้าย และการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ ผลลัพธ์แสดงให้เห็นถึงการบริหารจัดการที่ครอบคลุมตั้งแต่ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง

อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในช่วงเริ่มต้น เนื่องจากขาดการรับรู้และความเข้าใจในแนวทางการจัดการขยะ ปัญหาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทวุฒิ จำปางาม และ พรทิพย์ พุทธิโส (2564)

ที่เน้นความสำคัญของการบริหารจัดการขยะในทุกๆ ระยะเวลา รวมถึงการมีนโยบายที่ชัดเจนและการสร้างความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย การบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเทศบาลตำบลพังโคนเผชิญกับปัญหาหลายประการ ได้แก่ ความล่าช้าในการประสานงานระหว่างเทศบาลและประชาชน พฤติกรรมที่คึกคักของประชาชนที่ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการคัดแยกขยะ รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณ เจ้าหน้าที่ และเครื่องจักรที่มีจำนวนจำกัดและเสี่ยงต่อการชำรุด ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Glawe, Visvanathan, and Alamgir (2005) ซึ่งระบุว่าประเทศในเอเชียที่พัฒนาน้อยมีความท้าทายในการบริหารจัดการขยะในเขตเมือง โดยเฉพาะในด้านกฎหมาย ระบบการจัดการ และความรู้อันขาดของประชาชนในพื้นที่

3. แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลตำบลพังโคนควรดำเนินการดังนี้ (1) การทำประชาคมร่วมกับประชาชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้ประชาชนรับรู้แนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ (2) การให้ความรู้และรณรงค์ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและการจัดการขยะที่ถูกต้อง รวมถึงการประชาสัมพันธ์เชิงรุกผ่านสื่อต่าง ๆ (3) การสร้างความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม (4) การปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การส่งเสริมความตระหนักรู้ในชุมชนเพื่อให้การบริหารจัดการขยะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต (5) การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและหน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินนโยบายและโครงการ แนวทางเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของชญานันท์ ศิริกิจเสถียร และคณะ (2561) และ นภา จันทรตรี และคณะ (2563) ที่เน้นความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอยผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนและการบูรณาการความร่วมมือในทุกๆ ระดับ

การจัดการขยะมูลฝอยในเทศบาลตำบลพังโคนได้สร้างรูปแบบการจัดการที่ครอบคลุมและสามารถลดปริมาณขยะในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังมีปัญหาในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและทรัพยากรที่จำกัด การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน รวมถึงการกำหนดนโยบายที่ตอบสนองต่อปัญหาเชิงโครงสร้างของชุมชน เพื่อให้การบริหารจัดการขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เทศบาลตำบลพังโคนควรมีนโยบาย แผนงาน และงบประมาณ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจร เช่น การพัฒนาหลักสูตรหรือโปรแกรมฝึกอบรมเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุและกลุ่มเยาวชนในชุมชน เช่น การจัดเวิร์กช็อปเกี่ยวกับการแยกขยะ การทำปุ๋ยจากใบไม้ และการนำขยะกลับมาใช้ใหม่

2. เทศบาลตำบลพังโคนควรมีนโยบาย แผนงาน และงบประมาณ เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของท้องถิ่น โดยอาจส่งเสริมผ่านทางสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงระดับมหาวิทยาลัย เช่น การสนับสนุนให้โรงเรียนในพื้นที่มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ การสนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรมหรือสร้างรายวิชาที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย แล้วมาศึกษาดูงานที่เทศบาล เป็นต้น

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. เทศบาลตำบลพังโคนควรสนับสนุน ส่งเสริม และกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการจัดการขยะมูลฝอยในทุกขั้นตอนอย่างแท้จริง ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดนโยบาย ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ และขั้นตอนการประเมินผล เพราะบางขั้นตอนประชาชนยังมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย
2. เทศบาลตำบลพังโคนควรร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ๆ เช่น หน่วยงานภาครัฐจากภายนอก หน่วยงานด้านการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม ตลอดจนประชาชนในพื้นที่ เพื่อร่วมมือกันผลักดันการจัดการขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
3. เทศบาลตำบลพังโคนควรจัดฝึกอบรม เพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแก่เจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอย และสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการขยะมูลฝอยของท้องถิ่น
4. ประชาชนในพื้นที่ควรคัดแยกขยะออกเป็นประเภทต่าง ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการจัดเก็บและขนส่งไปทำลาย ตลอดจนนำขยะบางอย่างกลับมาใช้ซ้ำ ทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ หรือจำหน่ายให้กับร้านรับซื้อของเก่า
5. พนักงานจัดเก็บขยะของเทศบาลตำบลพังโคนควรมีภาระสำหรับจัดเก็บขยะแต่ละประเภท ไม่ควรนำขยะมูลฝอยทุกอย่างชนิดมาเทรวมกันบนรถขนส่งขยะ เพราะจะทำให้การแยกขยะของประชาชนในพื้นที่ไม่มีความหมาย ไม่ประสบผลสำเร็จดังที่ตั้งใจไว้

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. การศึกษาวิจัยครั้งถัดไปควรขยายขอบเขตไปสู่ระดับพื้นที่ที่กว้างกว่าระดับจังหวัด เพื่อให้สามารถนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ได้ใญ่ในวงกว้างมากยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย หรือการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เมืองและชนบท
2. การศึกษาวิจัยครั้งถัดไป อาจปรับเปลี่ยนแนวคิดในการวิเคราะห์การบริหารจัดการขยะมูลฝอย เช่น แนวคิดชิปโมเดล (CIPP Model) เป็นต้น อาจทำให้ได้ข้อมูลที่แตกต่างออกไป
3. การศึกษาวิจัยครั้งถัดไปควรศึกษาในเชิงปริมาณเพื่อให้เห็นภาพรวมตลอดจนมุมมองความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนได้ครอบคลุมและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในแต่ละขั้นตอน

8. เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). *แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย (พ.ศ. 2559-2564)*. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2566, จาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details>.

ชญาณันันท์ ศิริกิจเสถียร, นงลักษณ์ จีวจุ, ทิพย์วรรณ ศิบุญนันท์, ประพัศสร บัวเฟื่อน, และ กัญญา มั่นคง. (2561). แนวทางการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน: กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลท่าขุนราม อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ “ราชภัฏวิจัยครั้งที่ 5” สหวิทยาการกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยฐานรากสู่สากลในศตวรรษที่ 21* (น. 623-628), มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.

นภา จันทร์ตรี, ทิพวรรณ พลสุขสมบัติ, ราตรี พิงกุล, เรืองอุไร วรรณโก, เบลูจพร ประจง, และ ธนวัฒน์ กันภัย.

(2563). แนวทางการจัดการขยะอย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำ แหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี. *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*, 14(3), 25-31. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RRBR/article/view/248188>

นันทวุฒิ จำปางาม และ พรทิพย์ พุทธิโส. (2564). การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*, 15(2), 75-89. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/EAUHJSci/article/view/248487>

เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติง และ กาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

มาลัย เอี่ยมจำเริญ. (2557). การบริหารจัดการขยะมูลฝอย และปัญหาในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี*, 8(15), 21-27. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/trujournal/article/view/56999>

ระบบสารสนเทศด้านการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน กรมควบคุมมลพิษ. (2565). *ข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศ ปี 2565*. สืบค้นเมื่อ 25 เมษายน 2566, จาก https://thaimsw.pcd.go.th/report_country.php?year=2565

สันชัย พรมสิทธิ์. (2562). การจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ขนาดใหญ่ กลาง เล็ก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, 9(1), 67-81. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/neuarj/article/view/202730>

สำนักงานเทศบาลตำบลพังโคน. (2565). *การจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลพังโคน*. สืบค้นเมื่อ 29 พฤษภาคม 2567, จาก <https://tessabanphangkhon.go.th/wp-content/uploads/2022/05/ประกาศ-กำหนดการ-ประชุมรับฟังความคิดเห็น.pdf>

สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ. (2552). *คู่มือแนวทางและข้อกำหนดเบื้องต้นการลดและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อีซี. <https://www.pcd.go.th/publication/4999/>
สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Glawe, U., Visvanathan, C., & Alamgir, M. (2005). Solid waste management in least developed Asian countries—a comparative analysis. In *International Conference on Integrated Solid Waste Management in Southeast Asian Cities* (p. 5-7). Cambodia.

Lindblom, C. E., & Edward J. W. (1993). *The Policy-Making Process* (3rd ed.). New Jersey: Prentice Hall.